

HYDROTEKNISKA SÄLLSKAPET

1945 - 1995

Jubileumsskrift

Historik över en 50-årig verksamhet

HYDROTEKNISKA SÄLLSKAPET

1945 - 1995

Jubileumsskrift

Historik över en 50-årig verksamhet

INNEHÅLL

	<u>sida</u>
FÖRORD	3
SÄLLSKAPET BILDAS	4
VILKA HAR VARIT SÄLLSKAPETS LEDAMÖTER	5
ÅRSMÖTENAS ÄMNESVAL SPEGLAR TIDEN . .	7
Utblickar i världen	7
Markavvattning var ofta temat i början	7
På 70-talet var det bevattningen	9
Natur och miljö återkommande inslag	9
Lagfrågorna följdes med stort intresse	10
Åkerjorden som resurs och problem	11
EXKURSIONER OCH LÄNGRE STUDIERESOR	12
BEVAKNINGEN AV ÄMNESFÄLTET	16
Lagfrågorna var viktiga	17
Man gjorde utredningar	18
SÄLLSKAPET SÖKER NY IDENTITET	18
DE FÖRSTA TIO ÅREN – Av Rolf Lindqvist	20
HEDERSLEDAMÖTER	21
PERSONER SOM VERKAT I SÄLLSKAPETS LEDNING .	21
FÖRTECKNING ÖVER ÅRSMÖTENAS ÖVERLÄGGNINGSÄMNINGEN	22
FÖRTECKNING ÖVER EXKURSIONER OCH HÖSTMÖTEN	27
FÖRTECKNING ÖVER VATTENDAGAR	28

Omslagsbilden:

Pennteckning av Olof Thunman 1928. Vy över Fyrisån vid Valsgårde. Ur Naturvårdsinventering av Uppsalatrakten av Tord Ingmar, Aron Bergmark och Gustaf Sandberg 1968.

FÖRORD

Sällskapet för agronomisk hydroteknik bildades hösten 1945 på initiativ av professor Herman Flodkvist. I samband med Lantbruksveckan i mars följande år antogs stadgar och valdes styrelse för Sällskapet.

Inför årsmötet 1996 beslöt styrelsen att uppmärksamma Sällskapets 50-åriga verksamhet med en tillbakablick. Professor emeritus August Håkansson, som bland annat varit Sällskapets ordförande 1969 - 1985, ombads att skriva en historik om verksamheten under de gångna 50 åren. Håkansson accepterade uppdraget och har under hösten 1995 gjort en omfattande genomgång av Sällskapets handlingar.

Skriften har blivit en ingående dokumentation av Sällskapets verksamhet. Samtidigt speglar den de stora förändringar som skett i samhället och i synen på vattenfrågorna i jordbrukslandskapet. Vid tiden då Sällskapet bildades gällde det att rationalisera jordbruket och att friställa arbetskraft för andra uppgifter i samhället. Efter krigsårens avspärrning och knappa livsmedelsransoner rådde det ingen tvekan om behovet av en jordbruksproduktion som täckte de egna behoven.

På senare år har i stor utsträckning miljö- och naturhänsynen varit styrande för hur odlingslandskapets vattenfrågor handhas. Detta har i hög grad påverkat Sällskapets inriktning och medlemskaderns arbetsuppgifter. Ett exempel på Sällskapets anpassning till de förändrade förutsättningarna är de vattendagar som arrangerats sedan 1991 och som uppenbarligen fyller en uppgift som ett tvärfackligt diskussionsforum för jordbrukslandskapets vattenfrågor.

Styrelsen för Hydrotekniska sällskapet framför ett varmt tack till August Håkansson för det stora arbete han lagt ned på skriften. Vi hoppas att medlemmarna skall finna skriften intressant och att Sällskapet i framtiden skall inspireras av de betydelsefulla insatser för hushållning och vård av vattenresurserna i odlingslandskapet som gjorts hittills.

Harry Linnér
Ordförande

Professor Herman Flodkvist, initiativtagare till Sällskapet.

SÄLLSKAPET BILDAS

Initiativet att bilda ett sällskap, ett forum för odlingens vattenfrågor, togs av professor Herman Flodkvist. Han var professor i ämnet agronomisk hydroteknik och hade verkat som sådan sedan Lantbrukshögskolans tillkomst 1932. En period var han också högskolans rektor. Initiativet togs vid avskedssammankomsten efter en längre kurs för flertalet av landets jordbrukskonsulenter rörande planering av samfälligheter för markavvattning. Man hade samlats på Stadshotellet i Uppsala, där Flodkvist framförde sina tankar om att bilda ett sällskap för jordbrukets vattenfrågor. Han ville med ett sådant sällskap föra samman forskare och försöksmän samt i tillämpning och administrativa uppgifter verksamma personer för kunskaps- och erfarenhetsutbyte. Sammankomsten hölls den 29 november 1945. Det av Flodkvist framförda förslaget vann enhällig anslutning bland de 23 jordbrukskonsulenter som var församlade, och man beslöt att bilda "Sällskapet för agronomisk hydroteknik". En interimsstyrelse på fem personer tillsattes med uppgift att till lantbruksveckan i mars 1946 utarbeta förslag till stadgar och inbjuda de närvarande till ett konstituerande sammanträde. Denna styrelse bestod av, förutom professor Flodkvist, jordbrukskonsulenterna Erik Almlöf, Skara, Hans Djurberg, Vänersborg, E. O. Sjölund, Örnsköldsvik och Torsten Adolfsson, Västerås.

Det konstituerande sammanträdet hölls sedan i samband med lantbruksveckan den 17 mars 1946 på hotell Continental i Stockholm under professor Flodkvists ordförandeskap. Man antog stadgar och utsåg styrelse för det nybildade sällskapet.

Paragraf 1 i stadgarna gavs följande lydelse:

"Sällskapets syftemål är främjandet av verksamheten för markens grundförbättring till jordbrukets gagn, främst jords torrläggning och bevattning och därmed i samband stående rationaliseringsåtgärder men även andra former av grundförbättring samt landsbygdens vattenförsörjning, uppskattning av skada å jordbruksfastighet genom uppdamning m m.

En viktig uppgift är härvid åtgärder för ökad forsknings- och försöksverksamhet på området samt spridandet av vid denna verksamhet och i det praktiska arbetet vunna resultat.

För dessa ändamål anordnar sällskapet överläggningar, föredrag och exkursioner samt verkställer utredningar och ingiver framställningar till vederbörande myndighet."

Sällskapets verksamhet inriktades sålunda mycket konkret på aktiviteter som främjade vattenrelaterade grundförbättringsåtgärder i jordbruket. Denna klara inriktning på åtgärder får ses mot bakgrund av tiden då Sällskapet bildades. Under kriget hade mycket stått tämligen stilla inom jordbruket. Nu pågick utredningar om hur man skulle omgestalta jordbruket. Man skulle rationalisera och skapa större och mera bärkraftiga brukningsenheter. I denna rationaliseringsprocess var det viktigt att förbättra markavvattningen och skapa förutsättningar för en mekaniserad jordbruksdrift. Mot denna bakgrund var det kanske inte så underligt att uppmärksamheten var fokuserad på

åtgärderna som sådana och mindre på en mera övergripande och vårdande syn på vattnet i odlingslandskapet.

Professor Flodkvist saknade eljest inte en övergripande syn på landskapet och dess vård. Han tog 1924 initiativ till bildandet av Örebro läns naturvårdsförening. Han verkade då som jordbrukskonsulent i Örebro län. Som rektor för Lantbrukshögskolan tog han initiativ till ett par naturvårdsreservat, bl a för skydd av kungsängsliljan. I hans skriftliga produktion återkommer artiklar med förmanande ord om konsekvenserna av ingrepp i vattensystemen.

Redan vid det konstituerande sammanträdet i mars 1946 tog Flodkvist upp frågan om publicering av material från Sällskapets verksamhet. Olika alternativ diskuterades och styrelsen fick i uppdrag att bearbeta frågan vidare. Vid ett sammanträde på hösten samma år uttalade sig styrelsen för att frågan lämpligen borde lösas genom att ge ut en särskild publikation: "Meddelande från Sällskapet för agronomisk hydroteknik".

Lösningen på problemet blev emellertid något annorlunda. Institutionen för agronomisk hydroteknik bereddes genom ett beviljat statsbidrag möjlighet att starta en tidskrift. Denna fick namnet "GRUNDFÖRBÄTTRING – Tidskrift för jordbrukets rationalisering genom grundförbättring". Redaktör och ansvarig utgivare blev professor Flodkvist. Tidskriften började utges 1947 och Flodkvist verkade som redaktör och ansvarig utgivare under de första 11 åren. Han överlämnade redaktörsskapet vid 82 års ålder till professor Gunnar Hallgren, som sedan under ytterligare 19 års tid svarade för utgivningen. Tidskriften var en mycket uppskattad kunskapskälla och möjlighet för publicering av material inom ämnesfältet. Ekonomin blev dock med tiden allt kärvare och gjorde det till slut omöjligt att utge tidskriften. Utgivningen upphörde med utgången av år 1976.

När Flodkvist lämnade redaktörsskapet för tidskriften överlämnades vid en lunch för Flodkvist vidstående adress med hyllning av hans insatser för Sällskapet och för tidskriften Grundförbättring.

VILKA HAR VARIT SÄLLSKAPETS LEDAMÖTER

Ute i landet var det från början jordbrukskonsulenter i hushållningssällskapen som blev medlemmar. De var ju som tidigare nämnts med och bildade Sällskapet. Omorganisationen 1948 medförde att de nybildade lantbruksnämnderna fick markavvattningsfrågorna på sin lott. Den personal som sysslat med dessa frågor, lantbruksingenjörer, ingenjörer, assistenter, lantbrukskonsulenter m fl, har utgjort den helt dominerande gruppen av medlemmar. Men många på ledande nivå i lantbruksorganisationernas centrala och regionala organ har också varit medlemmar i Sällskapet.

Sällskapet har vidare under de gångna åren haft en stark förankring till Institutionen för hydroteknik vid Ultuna. Det är många som där fått sin utbildning och kontakt med Sällskapet och som blivit dess medlemmar, även om de inte direkt stannat kvar vid institutionen och sysslat med forskning och försöksverksamhet. Sällskapet har också haft en förankring till Institutionen för kulturteknik vid Tekniska högskolan. Professor Yngve Gustafsson var under en lång följd av år Sällskapets ordförande.

Professor Herman Flodkvist

I Sällskapets för agronomisk hydroteknik årsmöte i Stockholm den 9 mars 1958 tillkännagavs, att Ni överlämnat ansvaret för tidskriften Grundförbättring i andra händer. Medan ledning härav förklarade sig årsmötet vilja till Eder framföra sin djupa tacksamhet och erkänsla för det synnerligen förtjänstfulla arbete, som av Eder nedlagts under de tio år, som Ni redigerat tidskriften och stått som dess ansvarige utgivare.

I detta tack inbegripes även Edert initiativ till bildandet av Sällskapet för agronomisk hydroteknik och det stora intresse Ni alltid visat för Sällskapet samt det värdefulla arbete som Ni nedlagt i samband med Sällskapets verksamhet.

Värdet av den kontakt mellan forskare, rådgivare och praktiska jordbrukare, vilken skapats genom Sällskapet för agronomisk hydroteknik och tidskriften Grundförbättring bevisas av den stora anslutning, som Sällskapet erhållit och av den spridning och uppmärksamhet, som tidskriften rönt både inom och utom landet. Bland alla, som i ett eller annat avseende berörs av problem kring åkerjordens grundförbättring, har tidskriften och Sällskapet haft en stor uppgift att fylla.

Utöver dessa baskategorier har Sällskapet haft medlemmar från en del spridda grupper med intresse av verksamheten. Här kan nämnas personer verksamma inom vattendomstolarna, länsstyrelsernas naturvårdsenheter, konsultföretag, företag inom dränerings- och bevattningsområdet, LRF och större jordbruksföretag.

Sällskapet hade lite över 100 medlemmar 1950 och ca 200 medlemmar 1970. Det högsta antalet uppnåddes omkring 1980, då Sällskapet hade ca 250 medlemmar. Därefter har medlemsantalet sjunkit. De stora förändringarna inom jordbruket har medfört att insatser för markavvattningsåtgärder av olika slag har drastiskt minskat. Personer verksamma inom detta fält har fått andra uppgifter. Rekryteringen av nya medlemmar till Sällskapet har avtagit. År 1994 var medlemsantalet 174. Sällskapet söker nu nya vägar varom mera i ett senare avsnitt.

ÅRSMÖTENAS ÄMNESVAL SPEGLAR TIDEN

En regelbundet återkommande aktivitet i Sällskapets verksamhet har årsmötena utgjort. Programmet har då omfattat även en allmän del tillgänglig för envar med föredrag, diskussioner och debatter i aktuella frågor. Årsmötena har ända sedan 1946 och fram till 1990 hållits i Stockholm under lantbruksveckan och annonserats i lantbruksveckans program. Efter 1990 har årsmötena förlagts till Ultuna i samband med de vattendagar som anordnats av Jordbruksverkets vattenenhet och Avdelningen för hydroteknik vid Institutionen för markvetenskap. Valet av ämnen vid årsmötena är uttryck för vad som känts aktuellt och viktigt i tiden. Det kan därför vara av intresse att lite närmare studera årsmötesprogrammen. Allmänt kan man då säga, att man långt tillbaka ofta valde specifika kunskapsförmedlande ämnen i föredragsform. Successivt har det blivit mera övergripande, för en bredare publik intressanta frågor, som ibland penetrerats med paneldebatt. Här följer nedslag i det utbud av frågor som behandlats.

Utblickar i världen

Några gånger har man vid årsmötena blickat ut i världen. Professor Hugo Osvald talade om "Jordens folkmängd och livsmedelsproduktion" 1949. Utifrån gångna tiders kärva försörjningsläge i vårt land gjorde han utblickar över världen och diskuterade befolkningstillväxt och försörjningsmöjligheter. Bland olika produktionsbefrämjande åtgärder betonade han, i det globala perspektivet, regleringen av vattenfaktorn som en viktig förutsättning för andra produktionsbefrämjande åtgärder.

Agronom Olof Nääs verkade en tid som bevattningsspecialist i Brasilien och skildrade 1955 sina erfarenheter. F. lantbruksrådet Bo Libert talade 1992 om markvårdsproblem i det tidigare Sovjetunionen, om svåra problem med vinderosion och följderna av att ta Aralsjöns tillflöden i anspråk för bevattning m m.

Markavvattning var ofta temat i början

Under de första 20 åren i Sällskapets tillvaro var det dikningsfrågor som till övervägande del stod på programmet vid årsmötena. Därefter har ämnen inom detta fält varit få. Under de senaste 15 åren lyser de egentliga dikningsfrågorna nästan helt med sin frånvaro. I den mån det då förekommer program inom detta fält, rör det mera markavvattningens omfattning. Några teman som behandlar markavvattningen som sådan tas inte upp. Det är de mera övergripande problemen natur, miljö, lagstiftning m m, som då kräver uppmärksamhet. De första åren strävade man inte att samla sig kring en fråga. Programmen omfattade då ofta flera ämnen som behandlades genom korta föredrag. Vad tog man då upp? – De uppifrån kommande signalerna var det givetvis alltid av vikt att ta del av. Hovrättsrådet C. H. Nordlander talade om "Avdikningsfrågorna i Kungl. Maj:ts proposition angående jordbrukets rationalisering" 1947. Överdirektör Hans Wetterhall angav riktlinjer för markavvattning och jordbruksrationalisering 1950, 1953 och 1964.

Man orienterade sig de första åren om dräneringsproblem på olika håll i landet med lokala representanter som kunskapare. Här kan nämnas Erik Almlöf i Skara (1947), Holger Larsen i Alnarp och E. O. Sjölund i Örnsköldsvik (1948), Erik Selén i Uppsala (1954). Till de första årens återkommande ämne får också båtnadsfrågan räknas. Mera därom i ett senare avsnitt.

Sällskapets ledning under de första 23 åren. I mitten professor Herman Flodkvist, Sällskapets ordförande 1946 - 1951. Till vänster professor Yngve Gustafsson, ordförande 1951 - 1969. Till höger bitr. lantbruksdirektör Erik Almlöf, sekreterare och skattmästare 1946 - 1966.

Från årsmötet 1951. I förgrunden till höger dåvarande jordbruksministern senare finansministern Gunnar Sträng i samspråk med byråchefen i lantbruksstyrelsen Martin Hägglund.

Nyheter på dikningsrådet följdes med stort intresse. Den maskinella täckdikningens frammarsch och utveckling behandlades 1951, 1954 och 1957 med lantbrukskonsulent Erik Almlöf, civilingenjör Sverker Persson och godsägare Karl Gustaf Insulander som inledare. Fotogrammetriens betydelse för markavvattningsverksamheten belystes av agr. lic. Yngve Gustafsson och professor Bertil Hallert 1946 och 1959. Plaströr inom dräneringstekniken och projektering av markavvattningsföretag med datamaskinens hjälp talade August Håkansson och Gösta Berglund om 1963.

De satsningar på forskning och försöksverksamhet som gjordes vid tiden för Sällskapet tillkomst följdes med återkommande redovisningar vid årsmötena. Sådana ämnen behandlades sålunda 1952, 1958 och 1961. När internutbildningen för lantbruksorganisationens personal kom igång minskade ämnen av nu nämnd karaktär vid Sällskapet årsmöten. Nederbörd och avrinning har varit temat vid ett par tillfällen. Första gången var 1949. Sedan dröjde det till 1986, då ett större program med flera inledare genomfördes. Då behandlades såväl åkerns som skogens avrinning liksom allmänt nederbördens och avrinningens variation och möjligheterna att göra prognoser över avrinningen.

På 70-talet var det bevattningen

Den stora aktivitetsperioden på detta område i Sällskapet verksamhet var från senare delen av 1960-talet och 15 år framåt. Det gällde inte endast teknik, effekter och ekonomi utan framförallt tillgången på vatten, konkurrensen om vatten och att få ta vatten i anspråk. Under 1970-talet pågick arbeten med den nya vattenlagen som mest intensivt. Sällskapet insatser inriktades mycket på att följa upp och påverka utvecklingen på detta område. Lagfrågorna tas emellertid upp i två senare avsnitt.

Det första tillfället då bevattningsfrågorna behandlades var vid årsmötet 1948. Sedan dröjde det till 1966 innan bevattningen återkom. Agr. lic. Waldemar Johansson gav då en översikt över teknisk utveckling på bevattningsområdet samt redovisade nyare försöksresultat. Betydelsefull grund för bevattningen skapade professor Sigvard Andersson genom sina markfysikaliska undersökningar över bl a olika jordars vattenmagasinerande egenskaper. Efter 1964 arrangerade Sällskapet vissa år höstmöten med bl a institutionsbesök, då forskningsfrågorna mera ingående kunde behandlas.

Waldemar Johansson återkom 1970, nu tillsammans med sedermera akademifogden Sven-Rune Svensson, varvid man bl a tog upp den gamla vattenlagens svårtolkade regler rörande rätten att ta vatten i anspråk. Professor Gunnar Hallgren belyste 1973 vattentillgången under torrperioder och konkurrensen om vattnet i sådana lägen samt framhöll magasinering av vårfödena som en viktig möjlighet att bättre tillgodose vattenbehovet. Övriga inledare vid detta tillfälle var byråchefen Sven Wetterhall och statsagronom August Håkansson.

Natur och miljö återkommande inslag

Frågor med anknytning till natur och miljö har utgjort temat vid ett 10-tal tillfällen. Redan vid det första sammanträdet, 1946, stod ett sådant ämne på programmet. Nästa gång var 1956, då professor Sven Thunmark i Lund höll föredrag om "Vattenorganismernas reaktion vid förorenings- och sjösänkningssingrepp samt följderna därav". Thunmark hade redan tidigare i en inlägg till 1942 års torrläggningssakkunniga betonat betydelsen av limnologiskt

kunnande vid planering av sjösänkningar och föreslagit bättre utbildning av förrättningsmännen.

Sedan dröjde det till 1964 och ytterligare till 1970 då landsbygdens spillvattenfrågor respektive föroreningsproblem med avloppsslam och flytgödsel utgjorde teman. Det var bland andra docent Nils Brink och professor Svante Odén som då var kunskapsförmedlare. Det senare ämnet behandlades vid ett tvådagarsseminarium med exkursion. De båda sistnämnda mötena var förlagda till hösten och Ultuna.

Det första tillfälle då växtnäringsutlakningen stod på programmet var 1972 med Sven L. Jansson, Nils Brink och Naturvårdsverkets forskningschef Lennart Hannerz som inledare. Frågan återkom 1984 i form av en paneldebatt och återigen 1988, då docent Fleischer, agronom Arne Joelsson och Sällskapet ordförande, professor Janne Eriksson, inledningstalade. Temat var då "Vatten och näringsflöden från land till hav".

Naturskyddsfrågor behandlades som nämnts vid ett par tillfällen i början av Sällskapet tillvaro. Sedan dröjde det till 1983, då "Jordbruk och naturskydd" var ämnet med byråchef Rune Frisé, Naturvårdsverket, och lantbrukskonsulent Jan Lundegrén som inledare. Den senare talaren belyste dilemmat för jordbrukaren. Jordbrukspolitiken kräver att livsmedel produceras rationellt. Samtidigt vill man ur naturvårdssynpunkt bevara det landskap oförändrat som man en gång lärt sig att tycka om.

Naturvårdsfrågorna återkom sedan 1990. Generaldirektör Arne Kardell talade då om den pågående översynen av naturvårdslagen. Man var av den uppfattningen att man nu dikat tillräckligt. Man skulle eventuellt föreslå ett regelsystem som gjorde det möjligt att i princip sätta stopp för all ytterligare markavvattning i Syd- och Mellansverige. Vid samma tillfälle talade Jan Lundegrén bl a om behovet att göra en lämplig avvägning mellan naturvårds- och jordbruksintresset.

Vid årsmötet 1995 behandlades åter betydelsen av samverkan mellan bevarande- och brukareintressen. I detta fall gällde det vattendragen och inledare var enhetschefen vid Jordbruksverket, Lennart de Maré.

Lagfrågorna följdes med stort intresse

Sedan mitten av 1960-talet har det praktiskt taget hela tiden pågått lagstiftningsarbeten rörande mark, vatten och miljö. Åtskilliga lagar har tillkommit eller omarbetats under denna tid. Särskilt långvarigt var arbetet med den nya vattenlagen, som pågick från 1968 till 1983.

Lagfrågorna har utgjort tema vid årsmötena ett 10-tal gånger. Det första tillfället var 1965, då frågan om underhållskostnadernas fördelning vid vissa typer av dikningssamfälligheter behandlades. Den nya miljöskyddslagen stod på programmet 1969. Vid årsmötet 1971 belyste lantbrukskonsulent Göte Grebing behovet av lagstiftning rörande vattendragens underhåll och hur denna fråga lösts i Danmark och Västtyskland. Vid detta tillfälle fick man också en redovisning av förslaget till anläggningslag. Detta förslag gav anledning till en mycket animerad och kritisk diskussion. Mera därom i ett senare avsnitt.

Lagfrågorna återkom 1974, då temat var "Samverkan för bevattning och för underhåll av vattendrag". På båda områdena hade Sällskapet efterlyst lagstiftning. Nu redovisade vattenlagsutredningens ordförande, hovrättsrådet Gösta Dyrssen, ett förslag till lag om vattenförbund. Däremot hade man inte tillmötesgått Sällskapets önskemål om lagstiftning rörande bevattningssamfälligheter. Det kom emellertid så småningom ett lagförslag även på detta område.

Det dröjde inte mer än två år till nästa gång det togs stortag med vattenfrågorna. Nu var temat "Vattnet, jordbruket och samhällsutvecklingen". Inledare var lantmästare Birger Isacson, generaldirektör Ingvar Widén och hovrättsrådet Gösta Dyrssen. Sällskapet ville att man i lagstiftningsarbetet skulle vara medvetna om att reglering av vattenfaktorn ofta var en nödvändighet för odlingen. Särskilt ville man framhålla vikten av att det lokala vattenbehovet i möjligaste mån kunde tillgodoses.

Ett färdigt förslag till ny vattenlag förelåg vid årsmötet 1978, och det var viktigt att få diskutera detta. Det skedde vid en paneldebatt med hovrättsassessor Rolf Strömberg, hovrättslagman Åke Wikner, chefsjurist Bengt von Strokirch, förbundsombudsman Birger Isacson, lantbruksingenjör Trygve Fahlstedt, lantbrukskonsulent Göte Grebing och Sällskapets ordförande August Håkansson, som ledde debatten. Ordföranden sammanfattade diskussionen med att konstatera att det i och för sig förtjänstfulla arbetet med en ny vattenlag dock i flera avseenden gav uttryck för en mindre positiv inställning till jordbrukets behov än den gamla vattenlagen. Särskilt kritisk var man mot att ett vägföretag inte skulle få det fulla ansvaret för sin vägprojektering med avseende på behövliga trummor för markavvattning. Det blev emellertid ändring på detta innan förslaget antogs som lag.

Nästa tillfälle då utredningsverksamheten rörande vattenfrågor diskuterades var 1981. F. landshövdingen Einar Gustafsson redogjorde då för förslaget till vattenplanering. De återstående gångerna då lagfrågor utgjort temat var 1987, 1993 och 1994. Vid de två första tillfällena gavs översikter och redovisades konsekvenser av det numera stora antalet lagar som berör jordbrukets markanvändning och jordbrukarens rådighet över sin fasta egendom. Vid det sista tillfället, 1994, gavs en översikt över förslaget till en ny miljöbalk.

Åkerjorden som resurs och problem

Under de senaste 15 åren har ämnesvalet vid årsmötena påtagligt påverkats av den jordbrukspolitiska debatten. Vid inte mindre än fem tillfällen har ämnen med sådan anknytning valts. Vid årsmötet 1979 hade omkring 200 personer samlats för att lyssna till lantbruksdirektör Vikar Säfvestad, professor Sven L. Jansson och statsagronom Gösta Berglund. Temat var "Förbättra åkerjorden – viktig del i regionalpolitiken". Budskapet var att man borde tona ned arealtänkandet i vikande glesbygder och stärka jordarnas produktionsförmåga för att motverka att sådana bygder mer eller mindre helt slås ut.

Det jordbrukspolitiska beslutet 1977 innebar att vi skulle ha kvar den då befintliga åkerarealen. Detta föranledde att man vid årsmötet 1982 debatterade jordbrukets investeringsfrågor. Det var särskilt den obalans man fått genom stora investeringar i maskiner och helt otillräckliga markinvesteringar som tilldrog sig intresset.

De organogena jordarna som instabil odlingsresurs var temat 1985. Det allmänna kunnandet om de organogena jordarnas egenskaper hade varit i avtagande under ganska lång tid. Nu fanns ett nyvaknat intresse på grund av möjligheterna att odla energiskog på dessa jordar.

Vid årsmötet 1989 redovisades framtidsbedömningar av kulturlandskapets utveckling. Rubriken var "Sveriges åkerareal i ett längre tidsperspektiv. Mark och vatten år 2010". Programmet skall ses mot bakgrund av den då pågående diskussionen om en ny jordbrukspolitik. Departementssekreterare Per-Magnus Nilsson var förste inledare. Han framhöll att ändrade förutsättningar för de areella näringarna kommer att få mycket stor betydelse för vårt nuvarande kulturlandskaps utveckling. Professor Ulf Renborg skisserade två scenarier för utvecklingen: 1. Den förfallna landsbygden. 2. Den dynamiska landsbygden med 2 milj ha åker.

EXKURSIONER OCH LÄNGRE STUDIERESOR

En mycket uppskattad aktivitet i Sällskapets verksamhet har exkursionerna utgjort. Sällskapet har ordnat närmare ett 30-tal exkursioner under det halvsekel som gått. Genom samverkan med Markläresällskapet har de båda sällskapen omväxlande stått som arrangörer och inbjudit varandras medlemmar. I flertalet fall har exkursionerna omfattat två dagar. Vid några tillfällen har Sällskapet lagt in höstmöten med ibland även en kortare exkursion de år då Markläresällskapet varit arrangör för den längre exkursionen.

Sällskapets exkursioner har främst gått till de mera jordbruksbetonade delarna av landet. Den första exkursionen gick som sig bör till Västergötland (1948), Östergötland var målet 1950 med lantbrukdirektören och hedersledamoten Albin Norrgård som värd. Skåne besöktes 1952, då också danska och holländska gäster deltog. Ett antal exkursioner har varit förlagda till Uppland. Programmet har då ibland också omfattat besöksdagar vid de Sällskapet närliggande institutionerna för Hydroteknik och Kulturteknik vid respektive Lantbrukshögskolan och Tekniska högskolan. Där har deltagarna vid ett flertal tillfällen fått ta del av pågående undersökningar på laboratoriet och i fält.

De flesta landsdelar har under de många år som gått på så sätt gästats en eller flera gånger. Exkursionen 1971 företogs i samverkan med NJF. Vi besökte då Närke och studerade Kvismaredalens många invallningsprojekt. Färden gick vidare till Dalarna. Vi övernattade vid Siljans strand. Det var då dalkarlen Per Johannes med stor inlevelse deklamerade Karlfeldt under bussresan och Sigvard Andersson skapade en verklig högtidsstund med sitt tacktal vid avfärden från Karlfeldts Sundborn.

En intressant exkursion med omväxlande program hade vi 1980, då vi reste i Gästrikland och Hälsingland med Göte Grebing som mycket kunnig guide. Längre norr över har resan gått bara en gång. Det var 1954, då man i de nordligare delarna av landet studerade kraftverksbyggen, vallstabilitet och dämningsskador m m.

Från exkursionen i Västergötland 1948. Statsgeologen Gunnar Ekström talar om Skaraborgs läns jordarter i Hushållningssällskapets stora sal i Skara. Vid podiet professor Herman Flodkvist och lantbrukskonsulent Erik Almlöf.

Från exkursionen till Bälinge mossar 1959. Till vänster akademifogden S. O. Berg. I mitten professor Gunnar Hallgren, vice ordförande i Sällskapet 1959 - 1975 och redaktör för tidskriften Grundförbättring under 19 år. Till höger professor Yngve Gustafsson, Sällskapets ordförande 1951 - 1969.

Från exkursionen i Värmland 1961. Man studerar maskinell täckdikning med direktläggning av tegelrör.

Exkursionernas studieobjekt säger en del om vad som var aktuellt i tiden. I början var det mycket fråga om stora markavvattningsföretag, sjöregleringar, invallningar och pumpstationer. Man såg på utrustningar för maskinell dikning m m. Det var ambitiösa exkursioner med uppehåll i resandet för föreläsningar om geologiska förhållanden inom det studerade landskapet. Så länge den välkände och uppskattade statsgeologen Gunnar Ekström kunde delta i Sällskapets exkursioner försumrades inte geologin. Man fick demonstrationer av de markfysikaliska förhållandena i provgropar och med stöd av omsorgsfullt preparerade markprofiler av den som var helt outstanding på detta område, laborator Sigvard Andersson. Försöksstationer besöktes, och man besiktigade täckdikningsförsök som låg i resvägen.

Men det var inte enbart de hydrotekniska, geologiska och markfysikaliska intressena som tillgodosågs. Med på exkursionen till Gotland 1951 var naturkännaren, fil. dr. Nils Dahlbäck. Han talade med stor sakkunskap om Gotlands säregna natur. Vid Mästermyr under en diskussion om naturskyddsfrågor framhöll professor Flodkvist, att "jordkulturen måste gå framåt, men att det förekommer områden som ur vetenskaplig, estetisk eller ur annan synpunkt måste skyddas och bevaras till eftervärlden". Så även på den tiden var naturskyddsfrågorna med i bilden.

Förorenade vattendrag och problem med deras underhåll var exkursionsmål i mitten på 1960-talet. Vi studerade Sävjaåprojektet i Uppland och tog del av Gösta Berglunds modell för hur vattendragunderhåll kan organiseras. En bit in på 1970-talet var bevattningen på frammarsch, och det gällde teknisk utveckling, vattenförsörjning, bevattningsdammar m m.

Naturvårdsfrågorna var också studieobjekt. Professor Janne Eriksson, som då var Sällskapets ordförande, ledde 1987 en exkursion under temat "Insjön i odlingslandskapet". Man ägnade sig åt sjörestaureringsprojekt och tog del av den limnologiska forskningen vid Uppsala universitets forskningsstation vid sjön Erken i Roslagen. Hornborgasjöns restaurering och Tidans vattenförbund stod på programmet vid exkursionen 1989, då Sällskapets egen naturvårds-expert Jan Lundegrén var ciceron.

En känsla av att cirkeln höll på att slutas fick man kanske, då man 1992 i Södermanland studerade hur ett vikande odlingsintresse skapade problem vid underhållet av gemensamma dikningsföretag. Man besåg invallningsföretag som omvandlats till våtmark och fria sjöytor. Dessa och andra exempel visade på jordbrukslandskapets återtag.

Längre resor

Vid några tillfällen har Sällskapet gjort längre resor. Första gången var 1969, då resan gick till Västtyskland och Holland under professor Yngve Gustafssons ledning. Resan tog sammanlagt sju dagar i anspråk. Från Travemünde gick färden ut till kustområdena mot Nordsjön. Inom dessa låglandsområden studerades högvattenskydd mot Nordsjön, vattendragsunderhåll, dränering, djupplöjning och omfattande åtgärder för strukturrationalisering.

Från Västtyskland gick resan till Holland, där särskilt Zuidersee-projektet studerades. Man fick insikt i hur man stegvis tog den gamla sjöbottnen i anspråk genom uppdelning i invallningar, vassodling, öppen dikning, vassbränning, täckdikning och successiv uppodling. Man besökte lantbrukshögskolan i Wageningen och Delta-projektet, ett jättestort skyddssystem mot havet.

En liknande resa till Östtyskland planerades 1973 men fick inställas i sista stund, då de östtyska myndigheterna helt plötsligt vägrade oss inresa. Bättre gick det 1976, så Sällskapet blev utomordentligt vänligt och gästfritt mottaget på Jylland av Det Danske Hedeselskab med dess direktör K. Sandahl Skov och hans medhjälpare, agronomen Jørgen Fischer, som ciceroner. Färden gick utefter Jyllands västra sida ned mot den tyska gränsen. Vi studerade skyddsplanteringar mot vinderosion, avvattningsprojekt, skyddsanordningar mot västerhavet, bevattning m m. Det blev en mycket uppskattad resa.

Estland besöktes 1991, då sällskapets medlemmar fick möjlighet att delta i NJF:s exkursion. Till Baltikum gick färden återigen 1993 under ledning av Sällskapets nye ordförande, statsagronom Harry Linnér. Denna gång var Lettland målet. Man mötte här liksom i Estland ett jordbruk som stod inför en mycket krävande omställningsprocess. Det lettiska jordbruket skulle, liksom det estniska, omskapas från ett sovjetiskt statsjordbruk med stora kolchoser till ett privat småjordbruk med de investeringar på praktiskt taget alla områden som detta krävde.

BEVAKNINGEN AV ÄMNESFÄLTET

I Sällskapets uppgifter enligt stadgarna har också ingått att följa och bevaka ämnesfältet. Detta har utgjort en viktig del i verksamheten och krävt betydande insatser av styrelsen. Vi styrelsens sammanträde i anslutning till exkursionen i Värmland 1961 tog Sällskapets ordförande, professor Yngve Gustafsson, upp den sedan några år märkbara mindre positiva inställningen till markavvattningen. Den yttre rationaliseringen i form av sammanläggning av jordbruk till större enheter drevs nu med ökad kraft. De i sammanhanget erforderliga insatserna på förbättrad markavvattning beaktades emellertid inte i motsvarande grad. De personella resurserna för projektering av markavvattningsåtgärder minskades. Man ersatte inte vakanser. Den särskilda utbildningsgången för lantbruksingenjörer avvecklades, och även på agronomsidan minskade antalet studenter med speciell inriktning på hydroteknikämnet.

Vid ett extra sammanträde under hösten 1961 diskuterades frågan ytterligare, och man beslöt att det var tongivande personer på hög nivå som borde informeras bättre om markavvattningens betydelse i rationaliseringsarbetet. Det var nu ej fråga om att vinna ny jord för odling. Det gällde att göra de bestående brukningsenheterna anpassade för en i allt högre grad mekaniserad jordbruksdrift.

Sällskapet ordnade ett gemensamt sammanträde med lantbruksdirektörernas förening och Föreningen Sveriges lantbrukskonsulenter i samband med lantbrukveckan 1962. Lantbruksdirektör Åke Andersson och professor Gunnar Hallgren var av Sällskapet särskilt engagerade i frågan. Arbetet utmynnade så småningom i en skrivelse riktad till jordbruksministern. Man utvecklade där Sällskapets uppfattning. Man framhöll markavvattningen som ett nödvändigt led i förändringsprocessen för att uppnå rationella brukningsenheter. Insatserna på detta område måste öka. Man efterlyste ökade personella resurser liksom en intensifierad upplysningsverksamhet. Man ansåg vidare att möjligheterna att finansiera denna långsiktiga investering måste förbättras.

Sällskapet har ytterligare två gånger återkommit till närliggande frågor. Sålunda uppvaktades lantbruksstyrelsen 1972, då man mera allmänt betonade vatten- och miljöfrågornas stora betydelse och vikten av att lantbruksorganisa-

tionen försökte vidmakthålla en stab av tjänstemän med god hydrologisk kompetens. Föreningar från jordbruket var då ett växande problem. Underhållsfrågorna rörande vattendrag och diken krävde uppmärksamhet. Bevattningen hade vidare fått större omfattning, och vattenanskaffningsfrågorna blev snabbt mycket viktiga.

Den tredje gången var vid årsmötet 1980, då temat var "Jordbrukets vattenfrågor och framtiden". Man analyserade återigen behovet av insatser rörande vattenfrågorna. Förrättningsmannakåren hade numerärt minskat kraftigt. Man befarade att den fond av erfarenhet och kunnande som samlats inte kunde föras vidare till en ny generation.

Lagfrågorna var viktiga

Ämnen inom detta fält var som tidigare berörts återkommande teman på årsmötena efter 1965. Men därutöver ägnade styrelsen stor uppmärksamhet och kraft åt dessa frågor. De följdes upp genom deltagande i överläggningar med pågående utredningar, genom promemorior, yttranden och uppvaktningar. I styrelsen ingick då personer med stort intresse för dessa frågor. Bland dem kan nämnas Erik Grebäck, Göte Grebing och Birger Isacson. Erik Grebäck ingick i styrelsen från slutet av 1960-talet till 1975. Genom sitt intresse för Sällskapetets verksamhet och sin ställning som riksdagsman och ordförande i tredje lagutskottet samt som ledamot i Naturvårdsverkets styrelse hade han god överblick. Han motionerade angående vattendragens underhållsfrågor och fick därmed igång en utredning som resulterade i Lagen om vattenförbund. Där gjorde Gösta Berglund stor insats genom sina arbeten på området med bl a Sävjaå-projektet, som tidigare nämnts.

Ett lagförslag som särskilt upprörde Sällskapetets ledamöter var förslaget till anläggningslag. Man ville där under enhetliga regler sammanföra lagar avseende samverkan mellan fastigheter. I detta syfte hade åtgärder under begreppet dikning ryckts ur sitt sammanhang i vattenlagen och infogats i denna nya lagstiftning. Dikning skulle sålunda handläggas analogt med gemensamhetsanläggningar av typen parkeringsanläggningar, lekplatser, anordningar för skydd av grundvatten, tvättstugor, vissa typer av enskilda vägar etc. Sällskapet begärde att få yttra sig i frågan till justitiedepartementet och klargjorde att åtgärder i syfte att påverka vattenhushållningen inom ett avrinningsområde måste handläggas efter ett sammanhållet juridiskt regelsystem. En rad starka argument redovisades. Protester kom från flera håll och reglerna om dikning blev kvar i vattenlagen.

I fråga om den nya vattenlagen gällde kampen mycket möjligheterna att få ta vatten för bevattning. Sällskapet redovisade till utredningen hur denna fråga behandlats i utländsk lagstiftning. Man argumenterade för ett mera flexibelt system för tillståndsgivningen med större uppmärksamhet på att tillgodose det lokala vattenbehovet. Man ville i högre grad knyta samman naturresurserna vatten och odlingsjord i planeringen av deras utnyttjande. Sällskapetets ordförande deltog i en uppvaktning för justitieministern i denna fråga. Sällskapet arbetade också för att få till stånd lagregler för bevattningssamfälligheter. Sådana regler infördes också i den nya vattenlagen.

Man gjorde utredningar

Redan vid sammanträdet i Uppsala, innan Sällskapet formellt konstituerats, beslutade man att sätta till en kommitté för att ta fram rationella metoder för beräkning av båtnad. Senare ville Vattenfallsstyrelsen att kommittén också skulle ta upp värdering av dämningsskador vid vattenkraftsbyggnad. Det var ett omfattande arbete som därmed drogs igång. Det varade i 15 år. De första 10 åren var professorn i lantbruksekonomi, Ludvig Nannesson, ordförande. Han efterträddes sedan av professor Gunnar Hallgren. Det visade sig nödvändigt att närmare studera sambandet mellan brukningskostnader och fältens form. Man utverkade att en statlig utredning tillsattes för att genom fältstudier penetrera dessa frågor. Det var många som gjorde insatser under de år arbetena pågick. Särskilt skall här nämnas agr. dr. Sigurd Eriksson. Men många andra medverkade såsom professorerna Lennart Hjelm, Gerhard Larsson och Karl David Myrbeck, lantbruksingenjörerna Sven Hallin och Kurt Dahlgren, lantbruksdirektör Albin Norrgård m fl.

Resultat från dessa arbeten publicerades som ett delbetänkande från båtnadskommittén 1952 och som ett 70-sidigt slutdokument i tidskriften Grundförbättring 1961. Fältarronderingskommitténs resultat kom i en mer än 200-sidig skrift. Vidare delgavs resultaten, som tidigare nämnts, vid Sällskapets årsmöten.

En annan utredning rörde arrendelagen. Det gällde då fördelningen av kostnader mellan markägare och arrendator vid olika dikningsåtgärder. Detta arbete slutfördes ej. Det utredningsmaterial man samlat övertogs av en statlig utredning, vars uppdrag var att göra en översyn av hela arrendelagen.

SÄLLSKAPET SÖKER NY IDENTITET

Vid Sällskapets årsmöte i januari 1992 upptog föredragningslistan en punkt som talade om Sällskapets namn, verksamhetsinriktning och medlemsbas under 1990-talet. En arbetsgrupp tillsattes, bestående av Harry Linnér, Lennart de Maré och Jan Lundegrén. Den fick i uppgift att närmare begrunda frågan om Sällskapets syfte och verksamhet.

Bakgrunden till detta var de stora förändringar i Sällskapets omvärld som ägt rum successivt men mera dramatiskt under de senaste åren. Det livsmedelspolitiska beslut som riksdagen tog 1990 syftade till en minskning av livsmedelsproduktionen. Jordbruksmark togs ur odling. Investeringarna i jordbrukets markresurser avtog och utgjorde snart en bråkdel av vad som tidigare varit fallet. Den personal som tidigare sysslat med jordbrukets vattenfrågor minskade mycket kraftigt. För hanteringen av odlingslandskapets vattenfrågor blev natur- och miljöhänsynen på ett helt annat sätt än tidigare avgörande. Med den nya politiken följde andra typer av insatser. Nu kom anläggning av småvatten, våtmarker, restaurering av sjöar m m att bli aktuella projekt. Sällskapets tidigare i stadgarna uttryckta målsättning var därför i stort behov av översyn.

Arbetsgruppens arbete resulterade i att Sällskapet vid årsmötet 1994 beslöt att § 1 i stadgarna, vars lydelse tidigare citerats, skulle få en till tiden bättre anpassad formulering. Den nya text som antogs var följande:

"Sällskapets syfte är att främja utvecklingen av hydroteknikens tillämpningar vid hushållning med och vård av vattenresurserna i odlingslandskapet. Hydroteknikens tillämpningar omfattar därvid tekniska, juridiska och ekologiska aspekter på vattnet i samhällets utveckling.

För dessa ändamål anordnar Sällskapet överläggningar, föredrag och exkursioner för att stödja det fortsatta utvecklingsarbetet och för att sprida kunskap om forskningsresultat och erfarenheter från den praktiska tillämpningen".

Vidare beslöt man att Sällskapets namn skulle ändras för att bättre ansluta till den nu vidgade och mindre preciserade målsättning som § 1 i stadgarna gav uttryck för. Det gamla namnet "Sällskapet för agronomisk hydroteknik" ändrades till "Hydrotekniska sällskapet". Man önskade ta bort begränsningen "agronomisk" och samtidigt förkorta namnet. Därmed har Sällskapet antagit en målsättning mera i takt med tiden. Det är Sällskapets förhoppning att man nu skall kunna attrahera nya kategorier av medlemmar och att man även framgent skall kunna göra en betydelsefull insats för odlingens och landskapets vattenfrågor.

DE FÖRSTA TIO ÅREN I sammanfattning av Rolf Lindqvist

Framfördes vid årssammanträdet 1956

Måhända det tillåts en yngling ur ledet
att rista en runa om tioårsskedet,
som nu utan later har lupit till ända -
och blickarna bakåt ånyo vända.

När Flodkvist, professor, expert uppå diken,
åt Sällskapet för Agro-Hydratekniken
gav form och fason och ställde upp målen,
hans egen mission blev den främsta symbolen.

På vattenhushållningens många aspekter,
på recipienter och vattentäkter
han ville få fram alla möjliga vyer -
i väder för solskydd och för paraplyer.

Bland dikningens strongaste förgrundsfigurer
han samlade hop ett antal augurer:
En Gustafsson, Yngve, en Almlöf från Skara,
en Norrgård, som frågor om jord plär besvara.

Sven Hallin, Sigurd Eriksson, Hägglund med flera
uti protokollen ses oftast florera.
Fast åtskilligt fler i debatterna fäktar,
jag ej i mitt ode dem namngiva mäktar.

Ett medel i strävan mot informationer
är resor kring landet med markexkursioner
i lergyttja, lera och gyttjelera,
moränmo, moränsand, morängrus med mera

På Västgötaslätten fanns mycket att skåda.
Om Dettern-invallning höll Wickelberg låda.
Hur tegelrör brännas, Virgin se'n oss lärde,
och dikningsförsöken gav mycket av värde.

På Gotland åt Mästermyr, Hall och åt Lina,
i Norrland åt sjöregleringar fina
och spegeldammar i älvar tömda
intresset skänktes. - De äro ej glömda.

I Malmöhusbygden man såg på maskiner
och storkar i takbo, där stormarna viner.
Markläresällskapet fick angiva tonen,
när Östergyllen tog mot invasionen.

Med hjälp av allt detta samt bokliga grunder
har båtnadskommittén sökt ett grafiskt vidunder,
som anger direkt brukningsbåtnadens summa ....
Såvitt jag vet är än dock kurvorna krumma.

Om ock man ej lyckas med allt vad man önskar,
så måste det sägas, att Sällskapet grönskar,
och bättre för framtiden ej man kan hoppas,
än att det var vår på nytt börjar knoppas.

HEDERSLEDAMÖTER

Professor I. A. Hallakorpi	1948
Ingenjör Th. Claudi West	1948
Professor Herman Flodkvist	1951
Lantbruksdirektör Albin Norrgård	1956
Professor Yngve Gustafsson	1970
Professor Gunnar Hallgren	1976
Förste lantbrukskonsulent Göte Grebing	1981
F. riksdagsmannen Erik Grebäck	1983
Professor August Håkansson	1986
Professor Janne Eriksson	1994

Sällskapet har enligt stadgarna möjlighet att välja hedersledamöter. Under årens lopp har ett antal personer på detta sätt hedrats av Sällskapet. Flertalet av de ovan förtecknade personerna har gjort insatser för Sällskapet i olika ledningsfunktioner. För några har inte valet sådan bakgrund. Professor Hallakorpi var under sin aktiva tid verksam vid Tekniska högskolan i Helsingfors och ingenjör Claudi Westh vid Det Danske Hedeselskab. I motiveringen för invalet sägs att de gjort stora insatser för grundförbättringsverksamheten i sina respektive länder och även för denna verksamhet i hela Norden. Om Albin Norrgård kan sägas detsamma för vårt lands vidkommande. Han var läraren och debattören, ständigt beredd att föra sin jordbrukshydrologiska kunskap vidare till en ny generation.

PERSONER SOM VERKAT I SÄLLSKAPETS LEDNING

Ordförande

Professor Herman Flodkvist	1946 - 1951
Professor Yngve Gustafsson	1951 - 1969
Professor August Håkansson	1969 - 1985
Professor Janne Eriksson	1985 - 1993
Statsagronom Harry Linnér	1993 -

Vice ordförande

Lantbruksdirektör E. O. Sjölund	1946 - 1959
Professor Gunnar Hallgren	1959 - 1975
Lantbruksdirektör Inge Werner	1975 - 1977
Statsagronom Gösta Berglund	1977 - 1983
Professor Janne Eriksson	1983 - 1985
Lantbruksdirektör Jan Lundegrén	1985 - 1990
Statsagronom Harry Linnér	1990 - 1993
Lantbruksingenjör Lennart de Maré	1993 -

Sekreterare och skattmästare

Bitr. lantbruksdirektör Erik Almlöf	1946 - 1966
Förste lantbrukskonsulent Göte Grebing	1966 - 1980
Lantbruksingenjör Stig Svenmar	1980 - 1994
Bitr. lantbruksingenjör Åse Borgström	1994 -

Övriga ledamöter i styrelsen

Sekreterare Hans Djurberg	1946 - 1957
Lantbruksdirektör Torsten Adolfsson	1946 - 1956
Professor Yngve Gustafsson	1949 - 1951
Lantbruksingenjör A. H. Welin-Berger	1949 - 1954
Professor Gunnar Hallgren	1951 - 1959
Lantbruksingenjör Sven Hallin	1954 - 1958
1:e assistent Bertil Almgren	1956 - 1960
Byrådirektör Bo Hjalmarsson	1957 - 1967
Lantbruksingenjör Karl-Johan Elmdahl	1958 - 1960
Lantbruksdirektör Inge Werner	1959 - 1975
Lantbruksingenjör Gunnar Thorén	1960 - 1962
Lantbruksingenjör Anders Nylander	1960 - 1984
Lantbruksingenjör Kurt Dahlgren	1962 - 1984
Riksdagsmannen Erik Grebäck	1967 - 1975
Statsagronom Gösta Berglund	1975 - 1977
Lantmästare Birger Isacson	1975 - 1987
Lantbruksdirektör Sven Alvelid	1977 - 1985
Lantbruksingenjör Ingvar Andersson	1984 - 1992
Lantbruksdirektör Jan Lundegrén	1984 - 1985, 1990 -
Universitetslektor Erik Danfors	1985 - 1995
Statsagronom Harry Linnér	1985 - 1989
Lantmästare Bo Eliasson	1987 - 1993
Lantbruksingenjör Lennart de Maré	1992 - 1993
Byrådirektör Arne Joelsson	1993 -
Avdelningschef Annette Hellström	1993 - 1994
Miljösamordnare Jan Eksvärd	1994 - 1995
Ombudsman Tom Teljer	1995 -
Konsulent Karl Gunnar Dahlgren	1995 -

FÖRTECKNING ÖVER ÅRSMÖTENAS ÖVERLÄGGNINGSSÄMNEN

Sällskapets årsmöten har bl a omfattat en allmän del med föredrag och diskussion. De överläggningsämnen som därvid behandlats förtecknas nedan.

1. Torvjordars sättning efter torrläggning.
– Professor Herman Flodkvist.
  2. Gyttejordars sättning efter torrläggning.
– Förste assistent Sigvard Andersson.
  3. Samband mellan vattenstånd och vegetation vid sjöstränder.
– Fil. lic. G. Sandberg.
  4. Uppskattning av skada å jordbruksfastigheter genom dämning.
– Agr. dr. Sigurd Eriksson.
  5. Fotogrammetrins betydelse för torrläggningsverksamheten.
– Agr. lic. Yngve Gustafsson.
-
1. Avdikningsfrågorna i Kungl. Maj:ts proposition angående jordbrukets rationalisering. – Hovrättsassessor Carl-Henrik Nordlander.
  2. Frågor rörande konsumtionsvattenanvändning på landsbygden.
– Professor Yngve Gustafsson.
  3. Redogörelse för 1946 års kommittés förslag och Kungl. Maj:ts proposition angående utvidgad försöksverksamhet på dräneringens område.
– Byråchef Martin Hägglund.
  4. Statlig åtgärder rörande jordens avdikning. Historisk översikt.
– Professor Herman Flodkvist.

5. Några dräneringsproblem ur hydrologisk synpunkt.
– Statsgeolog Gunnar Ekström
6. Samband mellan avdikning och jordbruksdriftens rationalisering. Exempel ur praktiken. – Jordbrukskonsulent Erik Almlöf.

1. Synpunkter vid uppskattningen av brukningsbåtnad vid torrläggning av mark. – Professor R. Kristensson.
2. Bevattningsfrågor. – Professor Yngve Gustafsson.
3. Standardisering av handredskap, speciellt dräneringsredskap.
– Ingenjör Lars Walldén.
4. Norrländska dikningsproblem. – Jordbrukskonsulent E. O. Sjölund
5. Sydsvenska dikningsproblem. – Agronom Holger Larsen.

1. Jordens folkmängd och livsmedelsproduktionen. – Professor Hugo Osvald.
2. Nederbörd och avrinning i Sverige. – Byråchef Ragnar Melin.

1. Ekonomiska synpunkter på torrläggningsföretag.
– Överdirektör Hans Wetterhall.
2. Brukningskostnadernas samband med åkerfältens storlek, form och beskaffenhet. – Agr. dr. Sigurd Eriksson.

1. Maskinell dikning, några synpunkter. – Lantbrukskonsulent Erik Almlöf.
2. Rördikningens varaktighet, en fråga av stor ekonomisk betydelse.
– Professor Herman Flodkvist.

1. Om markprofilens vattenhushållning. – Laborator Sigvard Andersson.
2. Några resultat från täckdikningsförsöksverksamheten.
– Agronom August Håkansson.

Aktuella riktlinjer för torrläggingsverksamheten.

– Överdirektör Hans Wetterhall

1. Några erfarenheter från 30 års arbete inom täckdikningsverksamheten.
– Lantbrukskonsulent Erik Selén.

2. Maskinell täckdikning. – Lantbrukskonsulent Erik Almlöf.

1. Synpunkter på frågan om dikning och arrenden.
– Forstmästare A. Öhrström.
2. Jordbruk och bevattning i Brasilien. – Agronom Olof Nääs.

Vattenorganismernas reaktion vid förorenings- och sjösänkingsingrepp samt följderna därav. – Professor Sven Thunmark.

Praktiska erfarenheter rörande den maskinella täckdikningens organisation och ekonomi. – Diskussionsledare: Godsägare Karl-Gustaf Insulander.

Kan tubulering bli en användbar dräneringsmetod i vår land.

– Agronom Gösta Berglund

- 1959
1. Institutionen för kulturteknik vid KTH: Visning av nya lokaler samt orientering om pågående forskningsarbeten.
  2. Flygbilder och fotogrammetri som hjälpmedel vid kulturtekniska arbeten.
– Professor Bertil Hallert.

Båtnadskommitténs preliminära förslag till betänkande.

– Professor Gunnar Hallgren.

Dikesdjupets betydelse vid dränering av åkerjord.
 – Laborator Sigvard Andersson och agr. lic. August Håkansson

De större vattendragens underhåll.
 – Inledare: Agr. lic. Gösta Berglund och lantbruksingenjör Wilh. Jansson.

1. Användning av plaströr inom dräneringstekniken.
 – Statsagronom August Håkansson
2. Projektering av torrlägningsföretag med datamaskin.
 – Agr. lic. Gösta Berglund

Torrläggning och jordbruksrationalisering. Överdirektör Hans Wetterhall

Synpunkter på förfarande vid laga syneförrättningar, syftande till ingrepp i äldre företag. – Inledare: Lantbruksingenjör Lennart Kindblom.
 Diskussionsinlägg av tingsdomare Åke Wikner.

Nyare erfarenheter inom bevattningsområdet.
 – Agr. lic. Waldemar Johansson.

Kvismaredalens torrläggning. En orientering om företaget och den pågående syneförrättningen, tillämpningar av ADB samt jordbruks- och samhällsekonomiska synpunkter på företaget. – Civilingenjör Jan Aspegren, agronom Trygve Fahlstedt och lantbruksdirektör Bengt Clason.

Vem skall sköta och vem skall betala underhållet av vattendragen?
 – Inledare: Riksdagsman Erik Grebäck och docent Nils Brink.

Vattenvården och det nya förslaget till immissionslagstiftning.
 – Vattenrättsdomare Lennart Pettersson.

Bevattning inom jordbruket – tekniska, juridiska och ekonomiska synpunkter.
 – Agr. lic. Waldemar Johansson och agronom, jur. kand. Sven-Rune Svensson.

Vattendragens underhåll – problem för jordbruket och samhället.

1. Kort orientering om grannländernas lagstiftning.
 – 1:e lantbrukskonsulent Göte Grebing.
2. Underhållsfrågorna – en lägesrapport från Malmöhus län.
 – Lantbrukskonsulent Leif Nilsson.
3. Den nya lagstiftningen angående dikningssamfälligheter.
 – Hovrättsassessor Bengt Eliasson.

Jordbruksteknik och växtnäringsutlakning. Kemiska och fysikaliska faktorer – tillgängliga data – forskningsbehov. – Inledare: Professor Sven L. Jansson, docent Nils Brink och forskningschef Lennart Hannerz.

Vattenresurserna och jordbruket. Behov av vatten för bevattning – konkurrens med tätort och industri – behov av moderniserad lagstiftning.
 – Inledare: Professor Gunnar Hallgren, byråchef Sven Wetterhall och statsagronom August Håkansson.

Samverkan för bevattning och för underhåll av vattendragen.

1. Bevattningssamfälligheten – är den genomförbar enligt gällande lag?
 – Hovrättsrådet Åke Wikner.
2. Från allmän strömningsrensning till vattenförbund.
 – Hovrättsrådet Gösta Dyrssen.

Vattenfaktorn och fjolårets skördesituation.

1. Tillväxtbetingelserna. — Agr. dr. Waldemar Johansson.
2. Bärningsförhållandena. — Agr. lic. Janne Eriksson.

Vattnet, jordbruket och samhällsutvecklingen.

1. Allmän översikt och blick på framtiden. — Lantmästare Birger Isacson.
2. Behovet av insatser från samhällets sida. — Generaldirektör Ingvar Widén.
3. Jordbruket i en ny vattenlag. — Hovrättsrådet Gösta Dyrssen.

Markanläggningar, några aktuella problem.

1. Markavvattning vid ägosplittring. — Lantbrukskonsulent Hardy Andersson.
2. Stöd och hinder i vattenlagstiftningen.
— Lantbruksingenjör Ingvar Andersson.
3. Ekonomi i olika planeringssituationer.
— Lantbrukskonsulent Lars Malgeryd.

Jordbruket och vattnet.

1. Vattnet, nyckelfaktor i den framtida växtodlingen.
— Statskonsulent Robert Mattsson.
2. Angelägna frågor i förslaget till ny vattenlag.
— Paneldiskussion. Inledare: Professor August Håkansson.

Förbättra åkerjorden — viktig del av regionalpolitiken.

1. Har arealtänkandet dominerat för kraftigt?
— Lantbruksdirektör Vikar Säfvestad.
2. Växtnäringen och bördigheten. — Professor Sven L. Jansson
3. Grundförbättringen på lågavkastande jordar.
— Statsagronom Gösta Berglund.

Jordbrukets vattenfrågor och framtiden.

1. Inledande synpunkter. — Professor August Håkansson.
2. Har jordbruket behov av en kunnig förrättningsmannakår.
— Förbundsombudsman Birger Isacson.
3. Vem skall ta ansvar för jordbrukets vattenfrågor i projektering och rådgivning. — Lantbruksdirektör Karl-Gustaf Thörn.

Aktuella vattenfrågor i jordbruket.

1. Förslaget till vattenplanering. — F. landshövdingen Einar Gustafsson.
2. Diskussion.
— Panel: Professor August Håkansson ordf., f. landshövdingen Einar Gustafsson, lantmästare Birger Isacson, förste lantbrukskonsulent Lars Malgeryd, hovrättsassessor Rolf Strömberg och byråchef Sven Wetterhall.

1982. Jordbrukets investeringsfrågor.

1. De långsiktiga investeringarnas speciella problem.
— Lantbruksdirektör Allan Holdar.
2. Diskussion.
— Panel: Professor August Håkansson ordf., professor Bo Andersson, lantbruksdirektör Allan Holdar, agr. lic. Sven Holmström och överdirektör Alf Wallin.

Jordbruk och naturskydd.

1. Odlingslandskapets fysiska omdaning och naturskyddet.
— Byråchef Rune Frisén.
2. Kan rationaliseringsåtgärderna präglas av större naturhänsyn.
— Förste lantbrukskonsulent Jan Lundegrén.

Jordbruket som vattenförorenare.

1. Situationen i olika delar av landet och möjliga motåtgärder.
– Statsagronom Nils Brink.
2. Diskussion.
– Panel: Docent Thorsten Ahl, avdelningsdirektör Sven Berglund, direktör Sven Gesslein, byrådirektör Arne Joelsson, statsagronom Lars Gunnar Nilsson och professor August Håkansson, ordf.

Organogen jord – en instabil odlingsresurs.

1. Markegenskaper och avvattning. – Agr. lic. Gösta Berglund.
2. Utnyttjande i växtodlingen. – Lantbrukskonsulent Olof Hammar.
3. Överföring i skogsproduktion el. energiskogsodling.
– Jägmästare Ingvar Westerberg.

Hydrologiska konsekvenser av förändringar i skogs- och lantbruket.

1. Översvämningar – orsaker, förlopp och prognosmöjligheter.
– Avdelningsdirektör Jörgen Nilsson.
2. Avrinningsförlopp från skogsmark.
– Försöksledarna Harald Grip och Lars Lundin.
3. Avrinning från åkermark. – Försöksledare Arne Gustafsson.

Lagar som berör jordbrukets markanvändning – kollisioner, överlappningar och samspel. – Rättschef Rolf Strömberg, docent Staffan Westerlund och lantmästare Bo Eliasson.

Vatten- och näringsflödet från land till hav. Åtgärder i odlingslandskapet för minimering av näringsflödet. – Docent Sigge Fleischer, agronom Arne Joelsson och professor Janne Eriksson.

Sveriges jordbruksmark i ett längre tidsperspektiv. Mark och vatten år 2010.

1. Framtidsbedömningar av kulturlandskapets utveckling.
– Departementssekreterare Per-Magnus Nilsson.
  2. Växthuseffekten – hur stor blir inverkan av klimatet?
– Statsmeteorolog Bertil Eriksson.
  3. Vad sker regionalt i landsbygd och glesbygd – förfall eller dynamisk utveckling. – Professor Ulf Renborg.
1. Jordbrukslandskapet under förändring – naturvårdslagstiftningen – dess roll i förändringsprocessen. – Generaldirektör Arne Kardell.
  2. Aktiv planering av jordbrukslandskapets mark och vattenresurser.
– Avdelningsdirektör Jan Lundegrén

Livsmedelspolitikens effekter på mark och vattenanvändningen.

– Avdelningsdirektör Jan Ingemansson och lantbruksingenjör Stig Svenmar.

Markvårdsproblem i tidigare Sovjetunionen. – F. lantbruksrådet Bo Libert.

Markägarens rådighet över sin fasta egendom – pågående eller ändrad markanvändning i jord och skogsbruk. Hur påverkas markägarens möjligheter att genomföra grundförbättringar typ markavvattning och andra investeringar.
– Chefsjurist Fredrik Bonde.

Den nya miljöbalken – omvärldens reaktioner på utredningsförslaget med speciell betoning på vatten- och markfrågor.

– Sekreteraren i miljöbalksutredningen Nils-Erik Andersson,

Jordbrukets roll i vattendragsplaneringen – samverkan mellan bevarande- och brukareintressen.

– Enhetschefen vid Jordbruksverket Lennart de Maré.

FÖRTECKNING ÖVER EXKURSIONER OCH HÖSTMÖTEN

Hydrotekniska sällskapet och Markläresällskapet har omväxlande årligen anordnat en längre exkursion, vanligen två dagar, och inbjudit varandras medlemmar. De år då Markläresällskapet arrangerat den längre exkursionen, har Sällskapet vissa år anordnat någon form av höstmöte. Nedan förtecknas av Hydrotekniska sällskapet anordnade exkursioner och höstmöten.

1948. Resa i Västergötland. Studier av geologiska förhållanden, invallningar, täckdikningsförsök, dikningsmaskiner m m, ca 75 deltagare.

Resa i Östergötland. Samma studieobjekt som föregående exkursion, ca 50 deltagare.

1951 Resa till Gotland. Studier av geologi, hydrologi och natur, ca 50 deltagare.

Resa i Skåne. Bevattning, Klingvallsån, dikningsmaskiner m m, ca 50 deltagare.

Resa i Norrland. Kraftverksbyggen och därav förorsakade markskador, 37 deltagare.

1957 Emåns reglering och Ölands hydrologi och natur.

Besök vid Hydrotekniska institutionen och exkursion till Bälinge mossar.

Resa i Värmland. Jordbruksrationalisering, jordegenskaper, erosion, dikning, dikningsmaskiner m m, 50 deltagare.

Resa i Örebro län. Kvismaredalens avvattningsproblem, markytesänkning på organogen jord m m.

Höstmöte. Besök vid Hydrotekniska institutionen, Ultuna och Limnologiska institutionen i Uppsala.

Resa i Uppland. Sävjaån, föroreningsproblem och vattendragsunderhåll. Verkaån, Markim, markfuktighet och grundvattenstånd. Drygt 100 deltagare.

Resa i Skaraborgs och Älvsborgs län. Jordbruksrationalisering, dikning, invallning, Hornborgasjön och kulturella inslag.

Höstmöte. Grundvattendag på Institutionen för kulturteknik vid KTH.

Resa till Västtyskland och Holland med 44 deltagare under sju dagar.

Höstmöte på Ultuna. Tema: Avfallsdisposition och föroreningsrisker (2 dagar).

Exkursion gemensam med NJF. Resa Örebro - Falun - Rättvik - Säter. Jordbruk i expansion och i tillbakagång. Turistiska inslag, 45 deltagare.

1972. Höstmöte. Institutionen för hydroteknik, Ultuna. Tema: Markfysikaliska undersökningar, 45 deltagare.

Resa i Uppland. Besök vid Forsmarks kärnkraftsanläggning och Vattenbyggnadslaboratoriet i Älvkarleby, 66 deltagare.

Resa till Danmark. Studier av markavvattning och bevattning m m på Jylland, 27 deltagare.

Höstmöte med exkursion utefter Svartån i Västmanland för studier av naturskyddsfrågor, 25 deltagare.

Resa i Uppland. Vattentillgångar och vattenbehov, Fyrisån, Tämnaresån.

Höstmöte med exkursion för studier av vattenanskaffning och bevattning i Kristianstads-området, 53 deltagare.

Resa i Gästrikland och Hälsingland. Energiskogsforskning i Jädraås, vattenregleringar, gemensamhetsbeten m m, 43 deltagare.

Resa till Gotland. Studier av myrar och myrodling, vattenmagasinering, bevattning, naturskydd m m, 45 deltagare.

Resa till Skåne. Studier av sydgasprojektet, vattenmagasinering, konflikter mellan naturvårds- och odlingsintresset, 50-tal deltagare.

Resa i Roslagen. Sjörestaurering, Limnologiska institutionens forskningsstation vid sjön Erken, fjärrvärmeprojekt m m. Ett 60-tal deltagare.

Resa till Västergötland. Studieobjekt: Hornborgasjön, kommunal vattenplan, Tidans vattenförbund och bevattningsintresset. Ett 40-tal deltagare.

Resa till Estland med NJF för studium av Estlands jordbruk.

Resa i Södermanland. Ekologisk odling, problem i ett vikande odlingslandskap, anläggning av våtmark m m. Ett 30-tal deltagare.

Resa till Lettland under fyra dagar. Omgestaltningen av lettiskt jordbruk efter självständigheten. Ett 30-tal deltagare.

Emån och Öland, två dagar. Bevattningsmagasin, markavvattning, landskapsvårdsprojekt på Öland. Ett 30-tal deltagare.

FÖRTECKNING ÖVER VATTENDAGAR

Sedan 1991 har Vattenenheten vid Jordbruksverket, Institutionen för markvetenskap och Sällskapet anordnat vattendagar. Dessa har varit förlagda till Ultuna i anslutning till Sällskapets årsmöten. De ämnen som därvid behandlats förtecknas nedan.

Vattenfrågornas hantering på landsbygden under 1990-talet. Vilket ansvar har kommuner, länsstyrelser, lantbruksuniversitet och lantbruksstyrelser för undervisning, rådgivning, vattenplanering, tillsyn, projektering och förrättningsverksamhet?

Anläggning och restaurering av våtmarker – planering och projektering i praktisk tillämpning. 121 deltagare.

Bevattning i teori och praktik. 50 deltagare.

Vattenlagen 10 år – nya förutsättningar? 115 deltagare.

Vattenvård i jordbrukslandskapet – visioner, hinder och möjligheter. 90 deltagare.